

Manifest

Maak als gemeente het verschil in de circulaire economie *Aangeboden door 20 circulaire regio's in Nederland*

19 maart 2026

Nu de gemeenteraadsverkiezingen achter de rug zijn, bepalen veel gemeenten hun koers en prioriteiten voor de komende vier jaar. Juist in deze fase kunnen gemeenten richting geven aan hun rol in de circulaire economie en deze een structurele plek geven in beleid en uitvoering.

Omdat kennisuitwisseling en samenwerking de sleutel is tot het versnellen van de circulaire transitie hebben ruim twintig circulaire economie-regio's (CE-regio's, soms door of met gemeenten) hun krachten gebundeld en als organisaties samengewerkt aan een manifest voor gemeenten. In deze regio's werken gemeenten samen met Rijk, provincies, bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke partners.

Tijdens de Week van de Circulaire Economie bieden regio's dit manifest aan met **acht concrete**

handreikingen voor gemeenteraadsleden en bestuurders. Deze laten zien welke impact gemeenten zelf kunnen maken via beleid, inkoop, gebiedsontwikkeling en samenwerking met bedrijven en inwoners. De handreikingen zijn gebaseerd op praktijkervaring uit CE-regio's en veel van de 342 Nederlandse gemeenten. Ze bouwen voort op bestaande landelijke en regionale initiatieven als De Verschilmakers en CircuLaw en zijn bedoeld om deze krachten te verbinden en te versterken.

Urgentie

Gemeenten staan voor grote opgaven: woningbouw, infrastructuur, energietransitie en economische ontwikkeling. Deze opgaven spelen zich af in een context van groeiende geopolitieke onzekerheid, die gepaard gaat met leveringsonzekerheid van grondstoffen. Dat raakt direct de haalbaarheid en betaalbaarheid van lokale projecten en bedreigt kritieke infrastructuur als mobiliteit en energie. De Europese unie ziet een groeiende rol voor circulariteit in het verminderen van grondstofafhankelijkheid voor landen buiten de Europese Unie. Voor gemeenten gaat circulaire economie daarom niet alleen over duurzaamheid, maar over grip houden op kosten, continuïteit van projecten en regionale economische weerbaarheid. Door circulair te sturen kunnen gemeenten hun afhankelijkheid verkleinen én hun lokale economie versterken.

Gemeenten kunnen hierin het verschil maken

Gemeenten kunnen – individueel én in regionaal verband – een cruciale rol spelen in de circulaire transitie. Op regionaal schaalniveau komen grondstofstromen, bedrijvigheid, woningbouw en infrastructuur samen. Door gezamenlijk richting te geven kunnen gemeenten meer impact realiseren dan afzonderlijk. Gemeenten hebben middels hun rol als opdrachtgever, inkoper en vergunningverlener directe invloed op onderwerpen als:

- gebiedsontwikkeling
- inrichting van de openbare ruimte
- Beter benutten van de bestaande woningvoorraad
- ontwikkeling van eigen vastgoed en utiliteitsbouw als scholen en multifunctionele centra

Samen besteden gemeenten jaarlijks circa **€40 miljard aan inkoop**, een krachtige hefboom om circulariteit te versnellen en regionale markten in beweging te brengen. Regionale samenwerking maakt het mogelijk om schaal te creëren, kennis te bundelen en marktpartijen duidelijkheid te bieden. Kansen liggen onder meer in:

- circulair- en biobased bouwen
- hergebruik van materialen
- integrale gebiedsontwikkeling
- versterking van lokale en regionale bedrijven

Daarnaast maakt regionale samenwerking het mogelijk om grondstofketens te sluiten, circulaire ambachtscentra te verbinden en monitoring gezamenlijk te organiseren.

Om gemeenten en regio's hierbij te ondersteunen zijn **acht circulaire handreikingen** ontwikkeld. Deze bieden concrete handelingsperspectieven voor beleid, inkoop, gebiedsontwikkeling, openbare ruimte, ondernemerschap en monitoring.

Acht circulaire handreikingen voor gemeenten

1. **Zorg voor een circulair gemeentelijk plan en/of -uitvoeringsprogramma**
2. Ontwikkel gebieden circulair en versnel circulair en biobased bouwen
3. Zet maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en circulair inkopen in als hefboom
4. Richt de openbare ruimte circulair in
5. Stimuleer of faciliteer circulair ondernemen bij bedrijven en op bedrijventerreinen
6. Realiseer of ontwikkel een circulair ambachtscentrum(netwerk)
7. **Zorg voor jaarlijkse CE-rapportage en monitoring**
8. Werk regionaal samen aan circulaire economie

Toelichting op de handreikingen

1. Zorg voor een circulair gemeentelijk plan of -uitvoeringsprogramma

Veel gemeenten beschikken al over visies, beleidskaders, deals of actieprogramma's met circulaire ambities en indicatoren. De vorm verschilt per gemeente en hangt onder andere af van:

- De mate van verstedelijking in de gemeente
- de circulaire thema's die lokaal relevant zijn
- de mate van sturingsmogelijkheden (bijvoorbeeld bij ontwikkeling op eigen grond)
- de beschikbare capaciteit binnen de gemeente

Het is sowieso ook van belang dat er in de gemeente een wethouder is die verantwoordelijk is voor circulaire economie. Sommige regio's starten bijvoorbeeld met een **grondstofstroomanalyse** om te bepalen waar de grootste impact mogelijk is. In grote steden ligt de focus vaak op de bouw- en verduurzamingsopgave; in landbouwgebieden vaker op voedselketens.

2. Ontwikkel gebieden circulair en versnel circulair en biobased bouwen

Het optimaal benutten van bestaande gebouwen voorkomt veel milieu-impact. Dat kan door:

- leegstand te verminderen (circa 75.000 woningen in Nederland)
- woningdeling of woningsplitsing
- hergebruik van bestaande gebouwen voor woningbouw

Daarnaast blijft nieuwbouw nodig. Daarbij is **circulaire gebiedsontwikkeling en circulair en biobased bouwen essentieel**. Een belangrijk initiatief hierbij is het convenant *Toekomstbestendig Bouwen*.

Voor wat betreft het eigen vastgoed kunnen gemeenten aan de slag met

- circulaire voorwaarden in het Integraal Huisvestingsplan
- verlengde afschrijvingstermijnen en restwaarde opnemen voor circulair vastgoed

Organisaties zoals **Building Balance** kunnen gemeenten ondersteunen bij biobased bouwen. Tegelijkertijd ervaren gemeenten minder beleidsruimte door nationale afspraken over woningbouw. Daarom pleit een groeiende groep gemeenten voor **landelijke normering van circulair bouwen**, waarbij gemeenten vanuit hun praktijkervaring betrokken worden bij de vormgeving van deze normen.

3. Zet maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en circulair inkopen in als hefboom

Maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen (MVOI) is een krachtig instrument om de markt te sturen en innovatie te stimuleren. Gemeenten kunnen vraag creëren en de markt uitdagen door circulaire criteria op te nemen in aanbestedingen. Er is al brede ervaring met circulair inkopen, onder andere bij:

- kantoormeubilair
- lokaal voedsel voor kantines
- straatmeubilair
- bouwmaterialen voor fietspaden en wegen
- groenonderhoud

Regionale samenwerking kan deze impact verder vergroten en biedt kansen voor lokale circulaire bedrijven.

4. Richt de openbare ruimte circulair in

De grootste milieu-impact die gemeenten kunnen realiseren ligt vaak in de (her)inrichting van de openbare ruimte. Circulaire inrichting vermindert grondstoffenverbruik, draagt bij aan CO₂-reductie en kostenbesparing. Circulaire inrichting gaat vaak samen met klimaatadaptatie, bijvoorbeeld door:

- minder verharding
- hergebruik van materialen
- circulaire ontwerpprincipes

De **Milieu Kosten Indicator (MKI)** wordt hierbij steeds belangrijker als sturingsinstrument en wordt de komende jaren verplicht als gunningscriterium. In CE-regio's wordt al veel ervaring opgedaan met circulaire openbare ruimte.

5. Stimuleer en/of faciliteer circulair ondernemen bij bedrijven en op bedrijventerreinen

Hoewel gemeenten beperkte directe invloed hebben op bedrijven, kunnen zij circulair ondernemen wel stimuleren en faciliteren, bijvoorbeeld door:

- ruimte te bieden aan bedrijven op bedrijventerreinen die circulair willen worden
- stimuleren van samenwerking op bedrijventerreinen (onder andere via Programma Verduurzamen Bedrijventerreinen
- samenwerking met regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) om start-ups en scale-ups te ondersteunen
- als launching customer circulaire waardenketens te stimuleren
- via vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) circulair ondernemen te stimuleren
- een circulair loket voor ondernemers te organiseren
- circulair inkopen in te zetten
- subsidies, vouchers of circulaire volwassenheidsmetingen (bijv. Route Circulair) te gebruiken

6. Realiseer een circulair ambachtscentrum(netwerk)

Een circulair ambachtscentrum (CA) is een samenwerkingsverband waar producthergebruik en reparatie centraal staan. Vaak werken hier partijen samen zoals kringlooporganisaties, repaircafés, gemeenten, onderwijsinstellingen, sociale werkplaatsen en circulaire bedrijven.

Zo'n netwerk voorkomt onnodig weggooien van producten en grondstoffen en draagt bij aan circulaire, sociale en economische doelen. Ongeveer **75 gemeenten** werken inmiddels aan een CA-netwerk. Het Nationaal Programma Circulaire Economie streeft naar een **landelijk dekkend systeem van circulaire ambachtscentra**. Het ministerie van I&W en Rijkswaterstaat ondersteunen deze ontwikkeling.

7. Zorg voor jaarlijkse CE-rapportage en monitoring

Monitoring helpt gemeenten inzicht te krijgen in de voortgang richting een circulaire economie.

Gemeenteraden kunnen het college vragen jaarlijks te rapporteren via bijvoorbeeld de programmabegroting of een duurzaamheidsverslag. Monitoring kan op verschillende niveaus plaatsvinden:

Eenvoudig

- kwalitatieve rapportage over ontwikkelingen
- enkele indicatoren, zoals percentage circulaire inkoop of MPG-score (Milieu Prestatie Gebouwen)

Uitgebreider

- kwantitatieve monitoring met meerdere indicatoren
- dashboards zoals het CROW-dashboard voor duurzame GWW en afvalstromen

8. Werk regionaal samen aan circulaire economie

Regionale samenwerking versterkt de circulaire economie aanzienlijk. Gemeenten kunnen gezamenlijk optrekken bij:

- interventies op grondstofketens
- circulaire infrastructuur en grondstoffenhubs
- circulair inkopen en opdrachtgeven
- circulaire ambachtscentra
- subsidies en programma's vanuit Rijk en EU